

På spor og vildspor af Danmark-Ekspeditionen

Af Janni Andreassen

Stor tak til Sonja Jakobsen og Frode Knudsen, Arktisk Institut, der på instituttets grønne bord har studeret et væld af kort, fotografier og teorier.

Også tak til Aksel Mikkelsen, der har lånt mig sin far, Ejnar Mikkelsens dagbøger fra Alabama-Ekspeditionen.

Spor eller vildspor kalder Jørgen Bruhn Møller en artikel om Danmark-Ekspeditionens kortmateriale her i tidsskriftet Grønland nr. 1-2 1991.

Bruhn Møller prøver at forklare, hvorfor ekspeditionens kartograf Niels Peter Høeg Hagen tegnede Danmarks Fjorden i Nordøstgrønland således, at fjorden ved bunden slår et gedigent sving mod vest. Fjorden går i virkeligheden i en nogenlunde lige linie fra nordøst til sydvest.

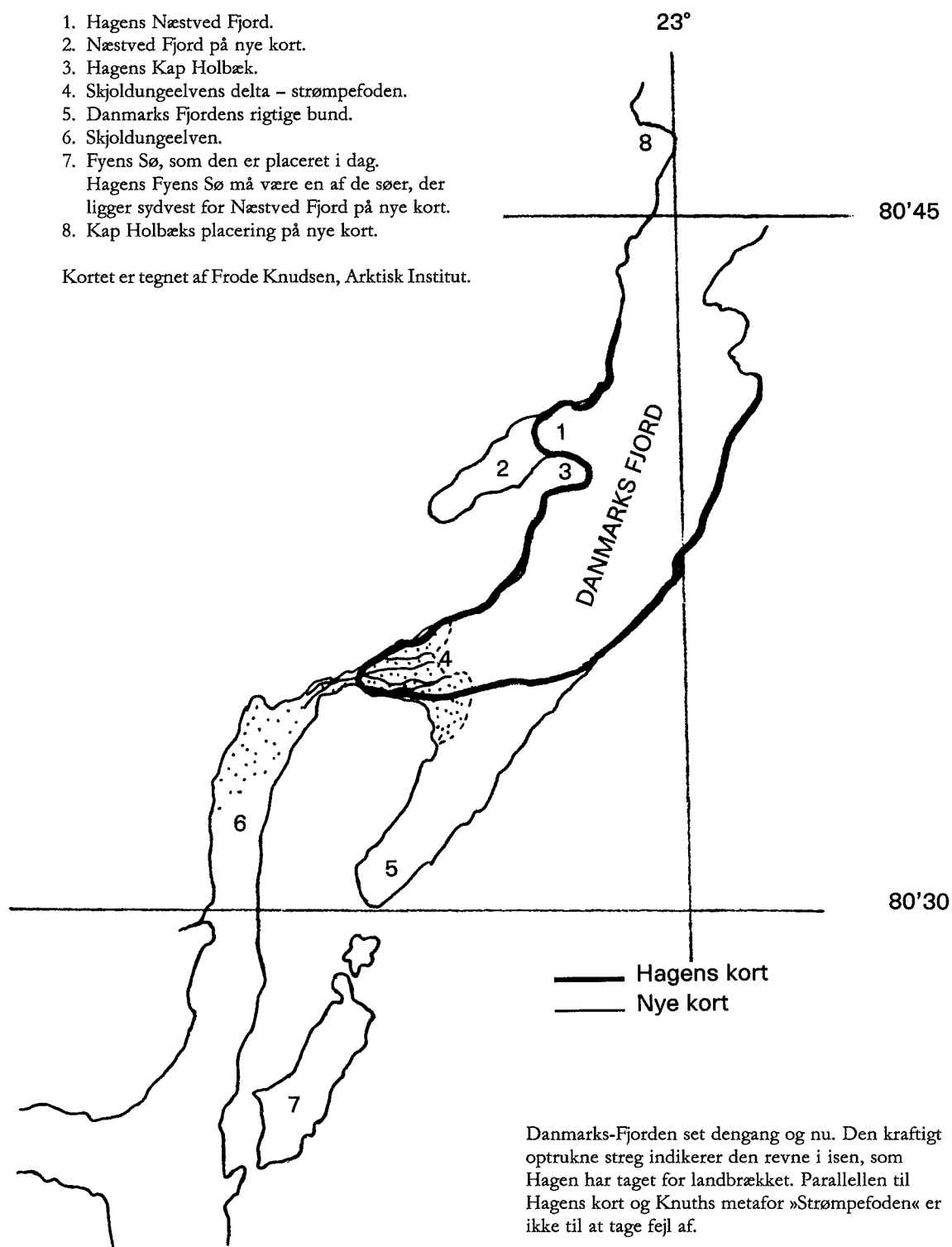
Der har været mange bud på en forklaring, som årene er gået, siden Hagens to kort blev fundet ved liget af slædekammeraten Jørgen Brønlund på Lambert Land i 1908. Nogle mener, at Hagen, da han tegnede den lange fjord, simpelthen løb tør for papir, da han nåede til bunden. Det er en enkel og simpel løsning – hvis det ikke var fordi, at Hagen minutiøst har anført breddegrader i højre side på begge kort. Han

ville nok have tilføjet en bemærkning som: »Hovsa – fjorden er længere endnu, men det er papiret ikke, så nu tegner jeg bunden der, hvor der er plads«. Bruhn Møllers teori er, at slædehold 1, bestående af Mylius-Erichsen, Jørgen Brønlund og Høeg Hagen, ikke har været inde i bunden af Danmarks Fjorden, men stoppede op ved Kap Holbæk for derfra at gå ind i Næstved Fjord, der ganske rigtigt ender vestligere end Danmarks Fjords bund. Således at det er Næstved Fjord, som Hagen i virkeligheden tegner – og dermed angiver kortet blot den berejste rute.

Bruhn Møllers tegning af, hvordan et sådant kort ville se ud, er besnærende og ligheden med Hagens venstresnoede kort lokkende. Men alligevel er Bruhn Møller både på sporet og på vildspor. For han glemmer een ting: Hagen vidste, at der var vand syd for Kap Holbæk, sådan som han tegner det ind på sit kort.

1. Hagens Næstved Fjord.
2. Næstved Fjord på nye kort.
3. Hagens Kap Holbæk.
4. Skjoldungeelvens delta – strømpefoden.
5. Danmarks Fjords rigtige bund.
6. Skjoldungeelven.
7. Fyens Sø, som den er placeret i dag.
Hagens Fyens Sø må være en af de søer, der
ligger sydvest for Næstved Fjord på nye kort.
8. Kap Holbæks placering på nye kort.

Kortet er tegnet af Frode Knudsen, Arktisk Institut.

Kartografen

Lad os kigge Hagen lidt efter i kortene som kartograf. Danmarks Fjords bund ligger på 80 grader 32' nordlig bredde og 24 grader 35' vestlig længde. Og ikke som Hagen angiver den på 80 grader 42' nordlig bredde og 28 grader vestlig længde.

Der er næsten fire graders forskel på den vestlige længde. Men det betyder ikke så meget på de breddegrader, hvor afstanden mellem længdegraderne bliver kortere og kortere, jo nærmere de er Nordpolen. Dermed bliver afstanden i kilometer også mindre, hvilket igen minimerer en eventuel målefejl. På 80 grader 32' nordlig bredde er kilometerafstanden mellem længdegraderne en 8-9 km. Bredden derimod er konstant godt 111 km. Fejl på breddebestemmelsen vil altså give langt større udsving.

Men hvorfor angiver Hagen så fjordens bund til 80 grader 42', når den vitterligt ligger 10' sydligere? Hans øvrige bestemmelser langs fjorden er faktisk rimelig nøjagtige.

Pinseskæret for eksempel ligger på Hagens kort på 81 grader 15'. Og hvis man vælger sig en plet på Sjællands Sletten, ja så ligger den på Hagens kort på 81 grader 21' og på nye kort på 81 grader 15'.

Det er da ganske godt skuldret, ikke sandt, når man tænker på under hvilke forhold, holdet har tumlet rundt med instrumenterne på slæden gennem to måneder.

Hvad Kap Holbæk angår, placerer Hagen kappet på ca. 80 grader 48'. Her har han en afvigelse på 7' - hvad eftertiden desværre ikke har studset over, da

der skulle tegnes nye kort. Med det resultat, at Kap Holbæk på moderne kort er placeret på 80 grader 48', og dermed 7' nordligere.

Der er vitterlig også et kap. Det er bare ikke Høeg Hagens og har da heller ingen lighed med kappet på Hagens kort. Eller for den sags skyld - med kappet på Eigil Knuths kort. Han boede der i sommeren 1955 - på jagt efter arkæologi og en plausibel forklaring på Hagens venstresving.

Lad os kigge lidt på Hagens kort over bunden af Danmarks Fjorden. »Bølget højland« skriver han umiddelbart nord for bunden. Og lige ved siden af tegner han et kap, der skyder sig ud i vandet. Det er hans Kap Holbæk og Knuths Kap Holbæk. Nord for tegner han noget, der kunne ligne en bugt. Det er Næstved Fjord. Det er ikke meget, vi ved om slædeholdets gøren og laden lige på dette sted.

Den eneste dagbog der eksisterer efter det forulykkede hold, er grønlænderen Jørgen Brønlunds. Og han ødsler ikke med ordene. Den 20. maj 1907 forlader Mylius-Erichsen, Brønlund og Hagen et skær i fjorden - Pinseskæret for at gå længere ind.

Holdets opgave var blandt andet at finde ud af, om der eksisterede en kanal - Peary Kanalen, der efter datidens vurdering skulle gå tværs over Nordøstgrønland. I den tro, at de er inde i Independence sund, der skulle lede ind til Kanalen, går de ind i Danmarks Fjorden og går dermed forkert.

Den 20. maj har de endnu ikke opdaget fejltagelsen, for i dagbogen skriver Brønlund »vi ville gerne vide, om vi be-

lius-Erichsens hold har været netop der.

Knuth skriver i »Det mystiske X i Danmarks Fjord«, at han ikke begriber, hvorfor Hagen ikke går op på Kap Holbæk. For deroppefra kan han stå og se, hvor og hvordan Danmarks Fjorden ender.

Det har Hagen efter min bedste overbevisning også gjort.

Men hvad er det, han har set – og navnlig: Hvad er det, han har set efter? og hvilke tanker gør de sig alle tre på dette tidspunkt af rejsen?

Tilbage til Brønlunds dagbog.

21. maj: »Om eftermiddagen tog vi afsted. Efter at kørt næsten to mil, nåede vi bunden af fjorden ... moskusoksespor ... vi sov lidt uden at slå telt ... Tidligt næste morgen brød vi op og rejste ud i fjorden ...«

De er blevet klar over deres fejltagelse. Der går ingen Peary Kanal fra denne fjord. Fra Kap Holbæk har de den 20. maj nedslået måttet konstatere, at her ender fjorden. Det er fra kappet, at holdet iagttager de høje fjelde ved bundens sydøstlige flanke. Dem døber de Sjællands Fjeldene. Det er også her, at de iagttager indlandsisen godt 50 km sydligere.

Ismuren rejser sig stejlt – mere end 500 meter. Det fortæller Hagen til J. P. Koch, da Kochs og Mylius' hold mødes på Kap Rigsdagen en uges tid efter. Hagens vurdering er klar nok. Han mener ikke, at indlandsisen kan bestiges herfra. Muren er for stejl.

Men hvilken fjord kan det så være, de er inde i bunden af den 21. maj?

Svaret kan ikke være andet end Næstved Fjord, hvor de er gået ind for at prøve jagtlykken. Ikke for at lede efter Kanalen her – for de kan se indlandsisen lige fra fjordens munding. Sådan som også Ejnar Mikkelsen kan det, da han passerer stedet i maj 1910 i sin søgen efter det forulykkede hold.

»Kan se indlandsis«, skriver han på sit håndtegnede kort over Danmarks Fjorden. Han skriver det lige i bulen vest for Kap Holbæk – altså Næstved Fjord.

Men tilbage til Brønlunds dagbog den 21. maj:

»Bunden af fjorden var ganske lav; længst inde lå der en sø med en smal landtange af ler. Ikke langt fra den fjerneste søbred kunne vi se en bræ, som endte, uden at der var faldet noget ned af den. Forsiden af bræen var mod nord og syd ganske lav, og der var ingen høje fjelde.«

Det er en helt anden beskrivelse af »bunden« end den, som Hagen giver Koch. Hagen ser stejle fjelde, hvor Brønlund ingen ser. Brønlund ser is i det fjerne. Det kan ikke være indlandsisen fra Danmarks Fjordens bund. For fra Ejnar Mikkelsen ved vi, at står man helt i bunden af den, så kan man ikke se indlandsisen derfra. Er det i virkeligheden hver sin bund, som de to mænd beskriver? Det er der noget, der kunne tyde på.

Og dermed er vi tilbage til det springende punkt: Når Hagen har set bunden af Danmarks Fjorden, hvorfor har han så ikke tegnet den, som den skal være.

Indlandsisen syd for Danmarks Fjorden afvandes via Skjoldungeelven, hvis

store delta munder ud godt 7 km syd for Kap Holbæk.

Når elven er islagt, er vandpresset under den så stort, at der er kupler på isen, sådan som Ejnar Mikkelsen observerede det i 1910. For han kører et stykke på elven på vej ud til fjorden.

Jeg tror, at afsmeltningen i maj 1907 i forbindelse med vandets pres kan have dannet en revne i isen – tværs over fjorden – således at skosserne har skruet op omkring den og til forveksling lignet isskosser ved landkanten.

Hvis nu linien fra deltaets sydlige del tegnes ind på kortet, og den trækkes videre til den østlige bred. Ja, så har man det, som Eigil Knuth kalder strømpefoden – for det er det, den ligner. Og det er den strømpefod, som Hagen har set fra Kap Holbæk. At der er land hele vejen rundt i sydlig retning – det kan han se med det blotte øje. Men hvor land og is mødtes, det har han ikke kunnet lokalisere – af den simple grund at han ikke har været derinde. Uden kanalerne var der ikke noget at komme efter. Han skyder sig ind på bredden og sætter den 6' sydligere end Kap Holbæk.

De haster ud igen den 21. maj – tiden var kostbar, hvis de skulle indhente det forsømte, inden solen fik for godt fat og smeltede den livsvigtige slædevej hjem til skibet i Danmarkshavn. Men de var for sent på den og måtte friste en sparsom oversomring ved fjordens vestlige bred.

Hagen, Mylius og Brønlund er ikke de eneste, der har taget fejl af forholdene i Danmarks Fjorden. Da Ejnar Mikkelsen og Ivar Iversen dumper ned fra indlandsisen i 1910, slæder de helt op til

Pinseskæret, før det går op for dem, at de rent faktisk rejser på fjorden og ikke på en sø, sådan som de har gået og troet. Men nok om fjorden, kortet og strømpefoden.

Opstigningen

En lille maske er der måske at løbe videre med fra Strømpefoden. Holdets hjemrejse var planlagt langs yderkysten af Grønland, hvor depoter med proviant lå som perler på en snor. Fra Mylius-Erichsens sidste vardeberetning den 12. september ved vi, at det også var hensigten. Men planen blev aldrig ført ud i livet. Det ved vi, fordi Mikkelsen og Iversen spiste de urørte depoter, da de skulle tilbage til deres skib i 1910.

Først 19. oktober er der nyt fra Mylius-Erichsens hold – også denne gang via Brønlunds dagbog. Her skriver han overraskende, at de er gået op på indlandsisen, og at det har taget dem fire dage. Det er mest nærliggende at tro, at de med indlandsisen mener Flade Isblink, som er iskappen, der dækker landet omkring Nordostrundingen, når de nu er i det nabolag. Men der er ikke fundet et eneste spor efter dem syd for isblinken – og lejrpladser må de jo have haft, hvis de er rejst gennem landet ned mod Lambert Land.

At det heller ikke er indlandsisen ved Danmarks Fjords bund – det har vi Høeg Hagens ord til Koch for. Den er for stejl. Men Næstved Fjord da? Der, hvor bræen er lav?

Det er en mulighed. Men en mulighed, der ikke nødvendigvis indebærer, at rejsen til Lambert Land er foregået oppe på isen. For det øjeblik de står der-

oppe, kan de se i det grå oktoberlys, at vejen til 79 Fjorden løber foran isen – på land. Måske gennem Saxifraga-dalen til Centrum Sø og derfra til Blåsø, hvor major Niels Stig Preben-Andersen i 1984 fandt et ejendommeligt slædespor.

Det står tydeligt 350 meter langt i en grusslette. To mænd har tilsyneladende skubbet en godt lastet slæde gennem stenene. Slædens vægt kan man læse i fodaftrykkene. Kroppene har været skudt godt fremover i trækket, fordi tåspidserne stikker så dybt. Hunde er der ingen spor af. Hvem kan det være?

I Sirius-foreningens blad »Slædeposten« (nr. 18, 1989) skriver Gert Bonde Iversen, at sporet er sat af ham og hans makker den 18. april 1972.

Men til Preben Andersen oplyser en anden slædekusk I. H. C. Bennedbæk til ekspeditionsrapporten om en rejse i 1965 ved Blåsø: »Vi kørte lidt forkert (på en sø). Søren gik op ad en skrænt for

at recognoscere. Da han kom tilbage, fortalte han, at der ingen sne var, men et gammelt slædespor. Vi undersøgte ikke sporet nærmere, men valgte at køre tilbage til elvlejet.«

Så meget for Bonde Iversen.

Slædesporet bevæger sig fra elvlejet i geografisk retning med 79 Fjorden og depotet på Lambert Land. Men ingen kusk, med og navnlig uden hunde, kunne vel drømme om at køre over en stenbanke, når de kunne rejse mageligt på elvlejets is.

I 1907 var området inde i landet ikke kortlagt. Og skulle sporet være sat af Mylius-Erichsens hold, så var der ingen af de tre, der kunne ane, at for at komme videre ud skulle de fortsætte vestover ad elvlejet – for at komme østover.

Det efterlader unægtelig sporet ved Blåsø som et varmt spor, når slædeholdets sidste rute engang skal tegnes. For det skal den vel.